

Magdalena Karolak

Opis teorii aspektu według Stanisława Karolaka na przykładzie języków polskiego i francuskiego

1. Wstęp

Przedmiotem artykułu są założenia semantycznej teorii aspektu Stanisława Karolaka. Opiera się ona na kombinatoryce wartości morfemu gramatycznego z wartością leksemu czasownika. Zaleta powyższej teorii polega na tym, że jej podstawy mogą posłużyć do uniwersalnego opisu zjawiska aspektu. Pozwala ona przede wszystkim na kontrastywny opis aspektu w dwóch systemach językowych, co zostanie pokazane na przykładzie języków polskiego i francuskiego. W swoich pracach teoretycznych Karolak przedstawia krytykę semazjologicznej metody badania aspektu, która zamyka możliwości porównawcze między różnymi rodzinami języków, tworząc jedynie odrębne kategorie systemów aspektualnych.

2. Krytyka koncepcji semazjologicznej

Większość koncepcji językoznawczych zakłada, że języki słowiańskie stanowią odrębną kategorię w dziedzinie badania aspektu. Jak zauważa Gilbert Lazard (2003: 365), „les langues slaves ont été souvent considérées comme le modèle même des « langues à aspect ». En réalité le système aspecto-temporel du russe et des autres langues slaves (avec des particularités en bulgare) est d'un type très spécial et apparemment rare dans le monde”. Specyficzność języków słowiańskich polega na tym, że aspektowi dokonanemu i niedokonanemu odpowiadają **odrębne formy czasownika**. Opozycja aspektualna jest więc opozycją binarną. Wszystkie czasowniki, z nielicznymi wyjątkami, tworzą pary aspektowe, w których jeden czasownik jest dokonany, a drugi niedokonany. Znakomita większość językoznawców francuskojęzycznych uważa natomiast, że w języku francuskim „le même verbe, suivant, par exemple, les circonstances qui l'accompagnent pourra traduire tantôt le perfectif, tantôt l'imperfectif” (Włodarczyk 1997: 30). **Kategoria aspektu w językach słowiańskich** jest semantyczna, a w językach romańskich gramatyczna.

Wykładniki aspektu w języku francuskim i polskim są więc w tym ujęciu zasadniczo różne. System par aspektowych w języku polskim przeciwstawia się czasom gramatycznym w języku francuskim. Różnice w funkcjonowaniu czasownika w językach słowiańskich i romańskich skłaniają językoznawców do wyodrębnienia dwóch zjawisk, a mianowicie aspektu i Aktionsartu. **Pojęcie aspektu dotyczy kryterium dokonaności lub niedokonaności zdarzenia, o którym informuje czasownik.**

Aktionsart odnosi się natomiast do semantycznej funkcji części składowej czasownika, która informuje o sposobie przebiegu zdarzenia. Aspektowi i Aktionsartowi przypisuje się zupełnie różne sposoby funkcjonowania w polu znaczeniowym czasownika. Aktionsart przejawia się w leksemie, czyli w rdzeniu czasownika (zwanym też semantemem). Stąd Aktionsart nazywany jest niekiedy aspektem leksykalnym. Aspekt (lub aspekt gramatyczny) występuje w gramemie, czyli w gramatycznym składniku czasownika.

Biorąc pod uwagę założenia semazjologii, ustalenie odpowiedniości tłumaczenia czasów w dwóch językach obcych jest z zasady niewykonalne. Jak słusznie zauważa Sylvie Mellet: „La sémasiologie en effet, si elle veut rester fidèle à elle-même, se condamne par définition à n’être qu’un catalogue des différentes morphologies aspectuelles – et de leurs signifiés – découvertes dans chaque langue particulière, sans jamais pouvoir saisir l’universalité de la notion, sans jamais pouvoir en donner une définition générale” (1998: 67). **Metoda onomazjologiczna, przeciwnie do metody semazjologicznej, wychodzi od treści kategorii, a nie od jej formy, i buduje system teoretyczny, którego założeń doszukuje się następnie w badanych językach.**

Praca moja ma charakter porównawczy, dlatego metoda onomazjologiczna jest warunkiem takiego przedsięwzięcia. Podejście to zakłada, że różne formy mogą być nośnikami tego samego znaczenia, konceptu i mogą spełniać te same funkcje. Ujęcie onomazjologiczne pozwala na wypracowanie spójnej definicji aspektu, która jest transcendentna w stosunku do poszczególnych języków. Dla celów tłumaczenia, wychodząc od wartości czasu przeszłego niedokonanego w języku polskim, będę się starała znaleźć jego odpowiedniki w języku francuskim. Aspekt warunkuje reguły odpowiedniości czasów w języku polskim i francuskim.

3. Definicja aspektu według Stanisława Karolaka

Jako punkt wyjścia do rozważań badacz zwraca uwagę na funkcjonowanie aspektu czasowników z kategorii *perfectiva* i *imperfectiva tantum*. Czasowniki te są w języku polskim wyjątkowe, gdyż nie tworzą par aspektowych i posiadają jedynie formy, odpowiednio dokonane lub niedokonane. Przykładami *imperfectiva tantum* są czasowniki *koch(ać)*, *czu(ć) się*, *toler(ować)* i *potrzeb(ować)*. O ich wartości aspektualnej decydują semantemy, a nie gramemy. **Karolak zakłada na podstawie tej obserwacji, że semantemy są nośnikami aspektu także w innych językach.** Francuskie czasowniki *aim(er)*, *sent(ir)*, *tolér(er)*, *nécessit(er)* są więc również niedokonane. Zarówno w języku francuskim, jak i w **polskim cechą wspólną wspomnianych semantemów jest ich niczym nieograniczona rozciągłość w czasie (trwanie).** Podobnie semantemy czasowników dokonanych w języku polskim, takie jak *zb(ić)*, *uderz(yć) się*, *pękn(ać)*, *wybuchn(ać)* oraz ich francuskie odpowiedniki *cass(er)*, *se heurt(er)*, *éclat(er)*, *explos(er)* są również dokonane. Ich cechą wspólną jest punktowość, czyli brak rozciągłości w czasie (Karolak 2005). **Jest to pierwszy typ opozycji aspektowych, na podstawie którego Karolak wysuwa następujący wniosek: aspekt jest bezpośrednio związany z trwaniem procesu, który jest wyrażany przez czasownik.**

Związek aspektu z upływem czasu jest konceptem dobrze znanym z prac Gustave’a Guillaume’a. Posługując się właśnie koncepcją Guillaume’a, Karolak (2008: 12) definiuje aspekt jako „le temps impliqué / intrinsèque”, czyli „celui que le verbe emporte avec soi, qui lui est inhérent, fait partie intégrante de sa substance

et dont la notion est indissolublement liée à celle du verbe”. Powyższa definicja zakłada, że aspekt, czyli dokonaność lub niedokonaność, jest nieodłączną i niezmienną częścią treści pojęcia: „Est de nature de l’aspect toute opposition qui, sensible dès la forme nominale du verbe (infinitif), se continue jusque dans le mode indicatif où elle s’intègre aux distinctions temporelles de présent, de passé et, sauf résistance particulière, de futur” (Guillaume 1933: 356). Założenie Guillaume’a jest sprzeczne z wnioskami językoznawców o **podjęciu semazjologicznym, według których** pewne formy czasownikowe nie posiadałyby w ogóle wykładnika aspektu (tak zwany aspekt neutralny w ujęciu Carloty S. Smith).

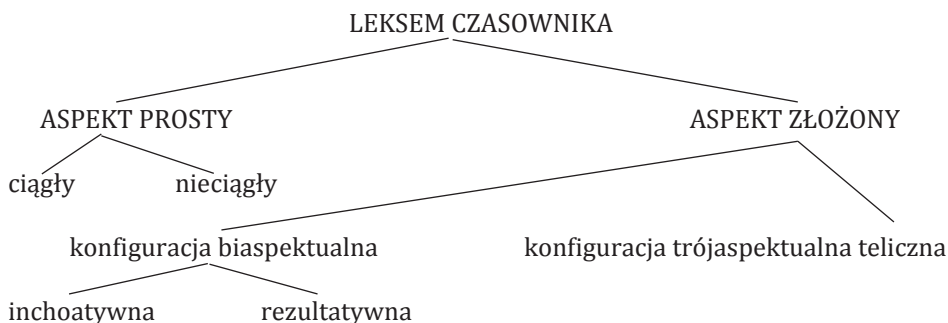
4. Rodzaje opozycji aspektowych

Karolak wyróżnia dwie podstawowe kategorie aspektualne – aspekt prosty i aspekt złożony. *Le temps impliqué* jest stałym składnikiem semantemu, czyli leksykalnego morfemu czasownika. Jak zauważa badacz (2001):

Skoro znaczenie ciągłości / nieciągłości stanowi nieodłączny składnik znaczenia poszczególnych czasowników i ich kategorii, nie dziwi fakt, że ulegają one syntetyzacji ze znaczeniami specyficznych konkretnych czynności i mają wspólny wykładnik w postaci semantemu czasownika. Semantem taki dla wyrażenia aspektu ciągłego lub nieciągłego nie wymaga zatem współobecności dyskretnych wykładników aspektu.

Niedokonaność jest związana z trwaniem procesu. Trwanie (ciągłość w czasie) jest jedną z form *temps impliqué*, którą Karolak nazywa **aspektem prostym niedokonanym** lub **ciągłym**. W jego opisie kategoria aspektu niedokonanego nie pokrywa się z tradycyjnym ujęciem niedokonaności i oznacza jedynie trwanie w czasie. Przeciwnością aspektu niedokonanego jest aspekt prosty dokonany, zwany też punktowym. Określa on zdarzenia, które nie charakteryzują się rozciągłością w czasie.

Poniżej przedstawiam graficzną ilustrację podziału kategorii aspektu, która opiera się na analizie leksemów czasowników.

Źródło: Nowakowska 2009

Zwróćmy uwagę, że opozycja ciągłości i nieciągłości znajduje się w przeciwieństwie do tradycyjnego ujęcia aspektu, które opiera się na opozycji dokonaności i niedokonaności (Kiklewicz 2005). W ujęciu aspektu według Karolaka pojęcia

niedokonaności i dokonaności są bardziej złożone od pojęć podstawowych, są to maksymalnie proste pojęcia, odnoszące się do temporalnej struktury czynności. Przykłady czasowników o aspekcie prostym ciągłym i nieciągłym w języku francuskim i polskim prezentuję poniżej.

KLASYFIKACJA LEKSEMÓW O ASPEKcie PROSTYM			
CIAĞŁY		NIECIAĞŁY	
comprend(re), connaît(re), cour(ir), craind(re), croi(re), d�daign(er), d�pend(re), dif-f�r(er), divert(ir), dorm(ir), dout(er), �prouv(er), �coute(r), err(er), esp�r(er), fl�n(er), habit(er), ha�i(r), h�sit(er), s'int�ress(er), jou(er), li(re), march(er), m�pris(er), se murmur(er), nag(er), parl(er), pens(er), pleur(er), pr�f�r(er), se prom�n(er), racont(er)	rozumi(e�), zna(�), bie(c), b(a�) si�, wierz(y�), zale�z(e�), r�zni(�) si�, bawi(�) si�, sp(a�), w�tpi(�), czu(�), s�ucha(�), b�dz(i�), w�o�z(y�) si�, m(ie�) nadzieje, mieszka(�), nienawidz(i�), waha(�) si�, interes(owa�) si�, gra(�), czyta(�), pogardza(�), szept(a�), p�ywa(�), m�wi(�), my�l(e�), p�ak(a�)	jet(er), �clat(er), employ(er), explos(er), frapp(er), (se) heurt(er), mentionn(er), manqu(er), p�ch(er), se produi(re), rat(er), refus(er), saut(er), soupir(er), claqu(er), clign(er), cliqu(er), cogn(er), deven(ir), sursaut(er)	rzuci�, wybuchn�, podskoczy�, zatrudni�, uderzy� si�, wspomnie�, zabrakn�, zgrzeszy�, odm�wi�, sta� si�, westchn�, zdarzy� si�, podskoczy�

Pojęcie aspektu prostego przeciwstawione jest w koncepcji Karolaka pojęciu aspektu złożonego. Zasadniczą r znic  jest to, że pojęć prostych nie da się rozl zy  na inne, prostsze sensory. Są to pojęcia podstawowe. Pojęcia złożone, w tym aspekty złożone składają się **natomiast z pojęć podstawowych. Przeanalizujmy kilka czasowników o aspekcie złożonym.**

UCZY  – sprawia  coś, żeby ktoś naby  wiedz 

CZYTA  – patrzc  na litery lub symbole, formu owa  odpowiadające im dźwięki językowe, zapoznawa  się z treścią tekstu

CHODZI  – przenosi  się z miejsca na miejsce, stawiając kroki

NAPRAWIA  – sprawia  coś, żeby przywr ci  czemu  w lasciwy stan

MY  – sprawia , żeby coś sta  si  czyste za pomocą mydła i wody

CHUDNA  – zmniejsza  ci zar swojego ciała

Oprócz czasowników o aspekcie prostym mamy do czynienia z konfiguracjami znaczeń aspektualnych, występujących w treści czasowników aspektualnie złożonych. Zaliczamy do nich czasowniki o konfiguracji dwuaspektowej i tr jaspektowej. Zaznaczmy, że czasowniki tr jaspektowe są w stosunku inkluzji do czasowników dwuaspektowych.

4.1. Konfiguracje dwuaspektowe

Konfiguracje dwuaspektowe, rezultatywna i inchoatywna, posiadają cech  dominantow , a mianowicie ci g o  (stan), która jest poprzedzona zdarzeniem punktowym. To zdarzenie zamyka przedział czasowy z lewej strony. Zaznaczmy, że zdarzenie punktowe nie jest poprzedzone  adnym procesem przygotowawczym. R znica między konfiguracj  rezultatywn  a inchoatywn  polega na końcowym rezultacie, który następuje jako wynik zdarzenia punkowego. Konfiguracja

inchoatywna jest rozpisana według formuły logicznej: ZDARZYŁO SIĘ P, KTÓRE SPRAWIŁO, ŻE Q TRWA. Konfigurację tę reprezentują następujące czasowniki: *porzucić, skrócić, rozwiązać, przyśpieszyć, rozłożyć, zapalić, anulować, zatrzymać, zwiększyć, zranić, zbić, złapać, obciąć, stworzyć, przestraszyć, uwolnić, utopić, zmniejszyć, otworzyć, zabić, ukraść*. Natomiast konfiguracja inchoatywna rozpisana jest według formuły logicznej: ZDARZYŁO SIĘ P, KTÓRE SPRAWIŁO, ŻE Q TRWA. Poniżej przytaczam czasowniki o konfiguracji iteratywnej, do których należą *zapomnieć, pojawić się, przyjechać, zatrzymać się, umrzeć, zniknąć, zdziwić się, zemdleć, urodzić się, obudzić się, odziedziczyć, znaleźć i zwyciężyć*.

4.2. Konfiguracja trójaspiktowa

Konfiguracja trójaspiktowa jest rozpisana według formuły logicznej ZDARZYŁO SIĘ P, KTÓRE POZWALA PRZYPUSZCZAĆ, ŻE X STANIE SIĘ Q / BĘDZIE W STANIE Q. Cechą dominantową tej konfiguracji jest ciągłość (stan), jednak istnieje proces przygotowawczy, który ją poprzedza. Cecha konkluzywna dwuaspektowa jest podrzędna. Semantem podrzędny nie jest jednak elementarny i składa się z dwóch elementów: momentalnego oraz ciągłego, a więc struktura semantyczna czasowników typu *zasypiać* jest trójaspiktowa: 1) cecha dominantowa – rozciągła: *DZIEJE SIĘ COŚ*, 2) cechy podrzędne: 2a) cecha momentalna: *ZDARZA SIĘ COŚ*, 2b) cecha ciągła: *DZIEJE SIĘ COŚ*. Syntetycznie strukturę semantyczną czasownika odzwierciedla eksplikacja:

X zasypiał = ‘W interwale czasowym tk–tl działo się tak, że w momencie tl zdarzyło się tak, że w interwale czasowym tl–tm X spał’.

Ponieważ dominantą całej konfiguracji w tym wypadku jest cecha rozciągłości sytuacji, to w znaczeniu czasowników typu *zasypiać* realizowany jest złożony aspekt niedokonany. W opozycji do *zasypiać* czasownik dokonany *zasnąć* jest dwuaspektowy: jego dominantę semantyczną stanowi cecha momentalności *STAŁO SIĘ TAK*, natomiast cechę podrzędną – cecha rozciągłości *DZIEJE SIĘ TAK*, por.:

X zasnął = ‘W momencie tl zdarzyło się tak, że w interwale czasowym tl–tm X spał (lub od momentu tl śpi)’ (Kiklewicz 2005).

Przykładami czasowników o konfiguracji trójaspiktowej są: *rozwiązać, przekonać, budować, rozszyfrować, przewietrzyć, poprawić, narysować, zniszczyć, napęlić, dojrzeć, namalować, wyprodukować, przetłumaczyć, zamalować*.

5. Konfiguracje polimorfemiczne

Według Karolaka aspekt czasownika jest wynikiem połączeniem wartości semantemu czasownika z **wartością odpowiednich gramemów**. W takich przypadkach mamy do czynienia z konfiguracjami polimorfemicznymi, których struktura aspektualna jest zbudowana z dwóch lub większej liczby aspektów prostych. Te połączenia można sklasyfikować w dwóch podstawowych kategoriach.

5.1. Połączenie semantemu i gramemu o tych samych wartościach (neutralizacja wartości aspektualnej)

Jak zauważono wcześniej, niektóre czasowniki posiadają zawartą w swoich semantemach koncepcję trwania. Są to czasowniki z kategorii stanów i procesów w kategoriach Vendlera. Gramemy *imparfait* również oznaczają ciągłość, czyli trwa-

nie w czasie. W przypadku połączenia tych dwóch wartości następuje neutralizacja aspektualna, co ilustrują poniższe przykłady.

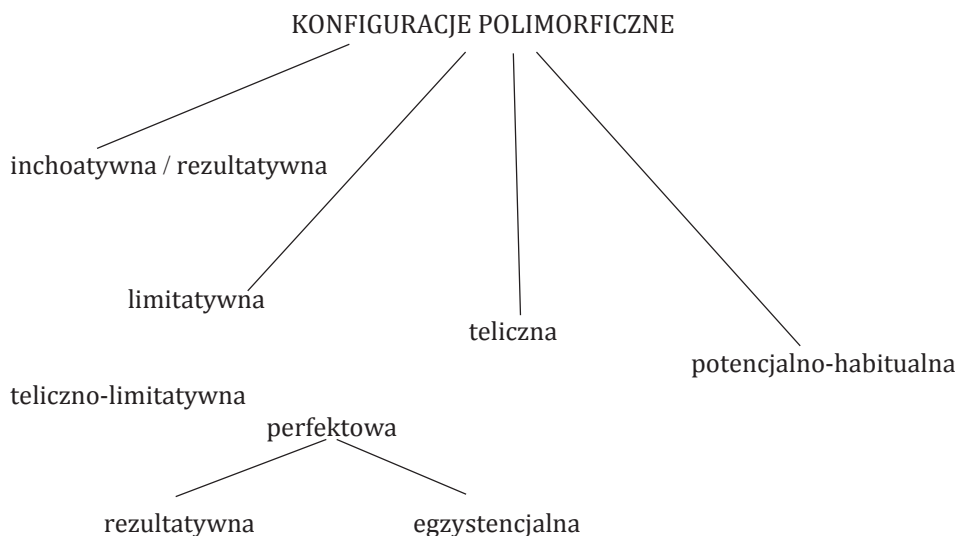
1. L'après-midi il dormait.
2. Ils lisaient le journal.
3. Marie nageait dans la piscine.

W przypadku podwojenia idei trwania wartość gramemu *imparfait* neutralizuje się. Aspekt całego zdania jest ciągły. Ta sama sytuacja następuje przy połączeniu czasowników punktowych z gramemami *passé simple*, gdyż obydwie wyrażają ideę nieciągłości. Podwojenie tej idei prowadzi do neutralizacji aspektowej. Aspekt całego zdania ma charakter nieciągły.

4. Il surgit du coffre et attaqua sa femme.
5. Il reconnut ou devina votre écriture en voyant le dessus.
6. Il entendit un bruit insolite.

5.2. Połączenie semantemu i gramemu o wartościach przeciwnych

Możliwości kombinatoryczne semantemów i gramemu o wartościach przeciwnych ilustruje poniższy diagram.

Źródło: Nowakowska (w druku)

5.2.1. Konfiguracje inchoatywna i rezultatywna

Przyjrzyjmy się teraz połączeniom semantemów i gramemów w sytuacjach, kiedy jeden z nich wyraża ciągłość, a drugi trwanie. Poniżej mamy do czynienia z biaspektualną konfiguracją aspektu o charakterze inchoatywnym. Dla porównania przytaczamy tłumaczenie przykładów na język polski, ponieważ inchoatywność jest jeszcze bardziej wyraźna w języku polskim.

7a. Lorsqu'il rencontra leur regard, **il sut** qu'il y avait d'autres petits garçons dans les cages.

7b. Kiedy napotkał ich wzrok, **zrozumiał**, że w klatkach są inni chłopcy.

8a. Il sembla que notre navire allait couler et **nous craignîmes** de périr.

8b. Wydawało się, że nasz statek utonie, i **zaczęliśmy** się bać.

Semantem czasownika nie ulega jednak zmianie w takich sytuacjach. Mamy natomiast do czynienia z „un aspect complexe (ou configuration d'aspects) dont les aspects constitutifs gardent leur propre identité, c'est-à-dire sont invariables” (Karolak 2008: 23). Aspekt czasownika w przykładach 7 i 8 możemy przedstawić za pomocą następującego wykresu.

X----- (kontynuacja stanu, który spowodowało zdarzenie X)
(moment zdarzenia X)

Semantemy w dalszym ciągu wyrażają aspekt ciągły, gdyż idea trwania jest kontynuowana. *Zrozumiał* znaczy bowiem tyle, że następnie *rozumiał* (stan ciągły posiadania wiedzy). Gramem *passé simple -ut* oraz *-îmes* wprowadzają ograniczenie trwania procesu z lewej strony. Połączenie tych dwóch aspektów prowadzi nas do lektury inchoatywnej. Nie mamy jednak do czynienia z „konfliktem”, jak to określa Laurent Gosselin. Kolejnym przykładem konfiguracji o przeciwnych wartościach aspektualnych jest konfiguracja rezultatywna.

9a. Elle **a écrit** un poème.

9b. Napisła wiersz.

10a. Ils **ont traduit** la Bible.

10b. **Przetłumaczyli** Biblię.

Aspekt czasowników w konfigurację rezultatywnej ilustruje następujący wykres.

X----- (istnienie rezultatu, który spowodowało zdarzenie X)
(moment zdarzenia X)

5.2.2. Konfiguracja limitatywna

Konfiguracja limitatywna rozumiana jest według formuły logicznej: P TRWAŁO, ALE NASTĄPIŁO Q, KTÓRE SPRAWIŁO, ŻE P JUŻ NIE TRWA. Ta konfiguracja składa się z morfemów ciągłych (semantemy) oraz z dominanty nieciągłej, którą reprezentują morfemy gramatyczne lub inne środki leksykalne w zdaniu.

11a. Il **a travaillé** jusqu'à minuit.

11b. **Pracował** do północy.

12a. **Mieszkał** w Paryżu.

12b. Il **a habité** à Paris.

5.2.3. Konfiguracje perfektywne – rezultatywna i egzystencjalna

Istnieją dwa rodzaje konfiguracji perfektywnych, a mianowicie, konfiguracja rezultatywna i egzystencjalna. Obydwie opisuje formuła logiczna: P MIAŁO MIEJSCE W ZAMKNIĘTYM PRZEDZIALE, POCZĄWSZY OD T₀, CO POZWALA WNIOSKOWAĆ

O REZULTACIE Q. Zauważyć można, że w konfiguracji perfektywnej rezultat ogranicza się jedynie do zaistnienia stanu, który jest widoczny w teraźniejszości. Konfiguracja perfektywna rezultatywna jest tożsama z *passé composé de l'accompli* (por. Luscher, Sthioul 1996).

- 13a. Załóż kalosze, bo padało.
- 13b. Mets tes bottes. Il a plu!
- 14a. Pies zjadł wszystko.
- 14b. Le chien a tout mangé.

Konfiguracja perfektywna egzystencjalna różni się od konfiguracji rezultatywnej tym, że w konfiguracji egzystencjalnej mamy do czynienia ze znaczącym wpływem zdarzenia na życie podmiotu, a nie tylko ze zwykłym rezultatem przeszłego wydarzenia. Przez znaczący wpływ rozumiemy nabycie nowego doświadczenia życiowego.

- 15a. Je suis allé aux Etats-Unis.
- 15b. Byłem w USA.
- 16a. Je n'ai jamais vu de films de James Cameron.
- 16a. Nie widziałem żadnego filmu Jamesa Camerona.

5.2.4. Konfiguracja potencjalno-habitualna

Wariant habitualny w powyższej konfiguracji jest rozumiany poprzez formułę logiczną X BYŁ TAKI, ŻE ZDARZAŁO MU SIĘ ROBIĆ P. Zaobserwujemy, że połączenie semantemów czasowników o leksemach nieciągłych z gramemami *imparfait* skłania nas do lektury habitualnej, czyli do powtarzalności zdarzeń nieciągłych w pewnym przedziale czasu określonym lub nie.

- 17a. Le mal des montagnes **m'atteignait** toujours à un certain degré.
- 17b. Choroba wysokogórska zawsze mi **dokuczała** w pewnym stopniu.
- 18a. Le Fantôme quand il **sortait** dans la rue il **mettait** un imper, un chapeau et des lunettes noires.
- 18b. Kiedy Upiór **wychodził** na ulicę, **zakładał** płaszcz nieprzemakalny, **kapelusz** i **czarne** okulary.
- 19a. L'homme qui **poignardait** les passants a été interne.
- 19b. Człowiek, który **atakował** przechodniów nożem, został zatrzymany.

Przykłady 17–19 mają lekturę habitualną. Nie jest to wszak jedyna możliwość w połączeniach tego typu, ponieważ możemy mieć także do czynienia ze zwykłą multiplikacją procesu. „Les sémantèmes non-continuatifs (ponctuels) accompagnés d'un grammème d'imparfait expriment la configuration multiplicative quand ils co-occurrent avec une référence temporelle spécifique et limitée, et la configuration habituelle quand la référence temporelle a un caractère ouvert et non-limité” (Karolak 2005). Przykłady multiplikacji przedstawiam poniżej.

- 20a. Il lui **tappait** l'épaule.
- 20b. **Klepał** go po ramieniu.
- 21a. Le Père-Noël **claquait** son fouet pour faire démarrer l'attelage.
- 21b. Święty Mikołaj **strzelał** z bata, żeby zaprzęg ruszył.

Wariant potencjalny tej konfiguracji ma natomiast następującą lekturę: X JEST TAKI, ŻE Z X-EM STAŁO SIĘ TAKIE P, KTÓRE POZWALA WNIOSKOWAĆ, ŻE X NIE MOŻE NIE POWTÓRZYĆ.

22a. Anna **ogłada** telenowele.

22b. Anna **regarde** des feuilleton télé.

23a. Karl **pił** kawę z mlekiem.

23b. Karl **buvait** du café au lait.

5.2.5. Konfiguracja teliczna i teliczno-limitatywna

Konfiguracja teliczna opiera się na dominancie ciągłej, której treścią jest robienie czegoś, co ma za cel osiągnięcie jakiegoś rezultatu lub stanu w przedziale czasu nieograniczonym z prawej strony.

24a. Ewa **gotowała** posiłek.

24b. Ewa **cuisinait** un repas.

25a. Statek **tonął**.

25b. Le navire **coulait**.

Konfiguracja teliczno-limitatywna posiada podobnie jak konfiguracja limitatywna ograniczenie czynności w czasie. Różni się jednak tym, że jej treścią, podobnie jak w konfiguracji telicznej, jest robienie czegoś, by osiągnąć jakiś cel, co przy ograniczeniu czasowym niekoniecznie jest równoznaczne z ostatecznym osiągnięciem rezultatu. Jest to konfiguracja czteroaspektowa – jej przykłady prezentujemy poniżej. Ze względu na ograniczenie przedziału czasowego w języku francuskim użyty jest czas *passé composé* lub *passé simple*.

26a. **Pisał** list przez godzinę.

26b. Il **a écrit** une lettre pendant une heure.

27a. **Czyścił** samochody od rana do wieczora.

27b. Il **a lavé** des voitures du matin jusqu'au soir.

Bibliografia

- Comrie B., 1976, *Aspect. An Introduction to the Study of Aspect and Related Problems*, Cambridge.
- Gosselin L., 1996, *Sémantique de la temporalité en français*, Louvain-la-Neuve.
- Guillaume G., 1933, *Immanence et transcendance dans la catégorie du verbe*, „Journal de Psychologie normale et pathologique”.
- Karolak S., 2001, *Argumenty na rzecz pojęciowej tożsamości aspektu i rodzajów czynności*, [w:] *idem, Od semantyki do gramatyki*, Warszawa, s. 475–497.
- Karolak S., 2005, *Trois langues – trois visions du temps impliqué?*, „Neophilologica”, t. 17, 7–16.
- Karolak S., 2007, *Składnia francuska o podstawach semantycznych*, Kraków.
- Karolak S., 2008, *L'aspect dans une langue: le français*, „Studia Kognitywne”, t. 8, s. 11–52.
- Kiklewicz A., 2005, *Finitywny model aspektualności. Założenia teoretyczne*, „Prace Filologiczne”, t. 50, s. 59–82.

- Lazard G., 2003, *Aspect, temps, mode de process*, [w:] *Mélanges David Cohen*, red. J. Lentin, A. Lonnet, Paris.
- Luscher J.-M., Sthioul B., 1996, *Emplois et interprétations du Passé Composé*, „Cahiers de linguistique française”, t. 18, s. 187–217.
- Mellet S., 1988, *L'imparfait de l'indicatif en latin classique: temps, aspect, modalité*, Louvain.
- Nowakowska M., 2009, *Teoria su aspetto e su tempo di Stanisław Karolak*, www.linguistica.unifi.it/upload/.
- Smith C.S., 1997, *The Parameter of Aspect*.
- Śmiech W., 1971, *Funkcje czasowników we współczesnym języku ogólnopolskim*, Wrocław.
- Vendler Z., 1957, *Verbs and Times*, „The Philosophical Review”, t. 66, nr 2, s. 143–160.
- Włodarczyk H., 1997, *L'aspect verbal dans le contexte en polonais et en russe*, Paris.

Description of the Theory of Aspect by Stanisław Karolak on the Example of Polish and French

Abstract

The subject of this paper are the assumptions of Stanisław Karolak's semantic aspect theory. The concept is based on the combination of grammatical morpheme value and the value of verb lexeme, which makes it possible to be applied not only to contrastive analysis of two typologically different languages, for example Polish and French, but also to be used for universal description of aspect. The indices of aspect in French and Polish are significantly different. The system of aspectual pairs in Polish contrasts with grammatical tenses in French, but the semantic theory applied in the work allows to create a precise description of the tense-aspect systems in both languages.